

ISMERETLEN ARCÉLEK

A Miskolci Keresztény Szemle új rovatot indít „Ismeretlen arcélek” címmel. Ebben a rovatban időről-időre, Magyarországon jórészt ismeretlen XX. századi európai személyiségek életútját, munkásságát kívánjuk bemutatni, akik saját működési területükön kiemelkedőt alkottak, valamint kereszténységüket is tudatosan vállalták, azt a közvélemény számára tevékenységükkel, megnyilatkozásukkal hitelesítették.

Egy új rovat indítása mindig magyarázatot igényel, mi is megkíséreljük indokolni, miért tartjuk szükségesnek a rovat indítását és reménység szerinti folyamatos jelentkezését. A XIX. század végéig Európában egyértelmű volt a kultúra, tudomány és közélet keresztény megalapozottsága, ezért a jelentős teljesítményt nyújtó személyiségek munkásságukat keresztény, vagy az ennek gyökereit megnevezésében is vállaló tágabban értelmezett zsidó-keresztény kultúra keretei között fejtették ki. A világnézeti alapok természetesnek tekintett vállalása ebben az időben csaknem kizárólagos volt. A XX. század elejétől azonban az egyházak térvesztése, a tudományos-technikai fejlődés eredményei, a társadalmi elégedetlenséghez köthető szociális mozgalmak erősödése miatt csökkent a kereszténységüket tudatosan vállaló személyiségek aránya. Különösen igaz ez Kelet-Európában, ahol a II. világháborút követő fél évszázad során az egyházi tanítás nyílt vállalása sokszor a tudományos-művészeti megnyilatkozás lehetőségéről történő lemondással járt. Ezen kívül a Nyugat-Európában működő, kiemelkedő teljesítményt nyújtó keresztény emberek munkásságának tudatosítását a szocialista propaganda nem tekintette feladatának, így sok személyiség a közvélemény számára ismeretlen maradt, vagy ha munkásságuk különféle csatornákon keresztül mégis ismertté vált, keresztény kötődésüket nem hangsúlyozták, esetleg tudatosan elhallgatták.

A rendszerváltozást követő időszakban természetesen ezek a korábbi korlátozások már nem érvényesültek Magyarországon, de számos keresztény kötődésű tudós, művész és közéleti személy ismeretlen körünkben, akik tevékenységüket a kényszerű szellemi karantén idején fejtették ki. Munkásságuk megismerése tájékozottságunk növelése érdekében is hasznos lehet, de fontosabb lehet pozitív példaként való népszerűsítésük. Életútjuk megismerése megerősíthet bennünket abban, hogy a kereszténység vállalása a XX–XXI. században sem ellentétes a kiemelkedő egyéni teljesítmény nyújtásával.

A rovat keretében indulásként Theodore Monod, francia természettudós bemutatására kerül sor. Az életút ismertetését az 1999-ben vele készült interjúkötetből vett rövid szemelvények egészítik ki¹. Bízunk abban, hogy ez a rövid ismertető felkelti az Olvasó érdeklődését személye iránt. Bízunk abban, hogy más tudományterületek, művészeti ágak jeles képviselőinek arcélei is bekerülnek majd a most induló arcképcsarnokba.

THEODORE MONOD (1902-2000)

„Utópia az, amit még nem próbáltunk ki.”

Theodore Monod 1902-ben született a normandiai Rouen-ban, református lelkész-családban. Franciaországban Normandia tartományban élnek jelentősebb számban protestánsok a hugenották elűzését követően, s Rouen a francia hugenották „fellegvára” volt, ahol édesapja a protestáns közösség elismert vezetőjeként kifejtett tevékenysége mellett tudományos és írói tevékenységet is végzett, s könyvei alapján a francia kultúra máig elismert alakja. Theodore Monod közéleti érdeklődését is részben a szülői háznak köszönhette, hiszen lelkészi tevékenysége mellett édesapja aktív tagja volt a „Kék Kereszt” mozgalomnak, mely az ipari munkásság körében pusztító alkoholizmus leküzdésében vállalt szerepet. Édesapja a normandiai ipari fejlődés kapcsán közelről érzékelt szociális problémák hatására belépett a Szocialista Pártba is, ami a századforduló táján élt lelkésznél különbségnek számított. Fia is szimpatizált a szocialista mozgalommal, s keresztény felfogásában a szociális gondolat hangsúlyozása, az evangélium tetteken keresztül történő hirdetésének szándéka is a szülői ház örökségének tudható be. Theodor Monod az érettségit követően választani kényszerült az apai hivatás folytatása, vagy az ifjúkori érdeklődés kiteljesítése között:

„1918-ban az érettségi birtokában a lelkészi és természettudományos hivatás között ingadoztam. Végül azzal a meggyőződéssel iratkoztam be a Sorbonne természettudományi tagozatára, hogy előbb-utóbb úgyis a teológián kötök ki. Ebből semmi sem lett, mivel néhány év múlva asszisztensnek nevezték ki a Természettörténeti Múzeum halakkal és állati eredetű trópusi termékekkel foglalkozó részlegére, ami meghatározta egész további tudományos karrieremet, és előkészítette találkozásomat a sivataggal.”

¹ Théodore Monod: Réverence á la vie, Éditions Grasset et Fasquelle, 1999. 154. old.

A sivataggal való első találkozás 1922-ben történt, amikor egy éves tanulmányútra utazott Mauritániába, ahol az atlanti-óceáni halászatot és halakat tanulmányozta. Ennek az útnak a során ismerkedett meg a Szaharával is, mely óriási spirituális hatást gyakorolt rá, s ezt követően 60 éven keresztül kutatta a Szahara életkörülményeit, növény- és állatvilágát.

„Port-Etienne városa (ma: Nouadhibou), az Atlanti-óceán és a Szahara között helyezkedik el, vagyis két olyan óceán között, amelyek egyformán felkeltették érdeklődésemet.”

Több új növény- és állatfajt fedezett fel, s kőkorszaki emberi települések nyomára is bukkant. Nevéhez fűződik annak a több ezer éves emberi csontváznak a feltárása, mely bizonyíthatóan fekete ember maradványa. De a Szahara természettudományi jelentősége mellett legalább ekkora élményt jelentett lelki értelemben a sivatag felfedezése Theodore Monod számára. Az út előtt mindössze arra gondolt, hogy keresztény elkötelezettségének nyújt majd terepet az afrikai út. Erről így nyilatkozik:

„A protestáns lét nem tiltakozást jelent, erről biztosíthatom. A szó a latin „megerősítés” szóval rokon. „Protestati sumus”, vagyis „megerősítjük”, ez a kijelentés a protestáns hit elsődleges megfogalmazása. A megerősítés nem tiltakozás. De a határozatlanság, a kétely elég sokáig tartott nálam, ezt elismerem. Egy időben arra is gondoltam, hogy missziós orvos leszek, s szolgálatba állok Afrikában, a protestáns missziónál.”

De a sivatagi óceán, lelki értelemben is meghódította:

„Ismeri Renan meghatározását: 'A sivatag monoteista.' Emlékeztetnék arra, hogy mindhárom egyistenhívő vallás a sivatagban született. Ebben a vonatkozásban a sivatagi gyakorlat hasonló, mivel az Írás három nagy vallása létrejöttének színtere.”
„A sivatag korlátoz. Ott elsajátíthatja a kiszolgáltatottságot. Folyamatosan a szemeim előtt történtek a Szaharában azok a csodálatos jelenségek, melyek élesítették a figyelmemet és felkeltették az érdeklődésemet. A sivatag megszakítás nélkül a lényeges dolgokra emlékeztetett.”

1938-ban családjával a nyugat-afrikai Dakarba költözött, ahol megalapította a Francia Fekete-Afrikai Intézetet, mely kiemelten foglalkozott sivatagi kutatásokkal. Az afrikai tartózkodás azonban nem járt az európai ügyek iránti elkötelezettség csökkenésével, sőt bővítette ennek lehetőségét, hiszen Franciaország német megszállását követően nyíltan bírálhatta a németekkel együttműködő francia kormányzatot, s a francia ellenállási mozgalom mellé állhatott. De Gaulle melletti kiállása azonban nem jelentette a II. világháború utáni francia politika kritikátlan elfogadását. Az 50-es évek végén nyíltan elítélte Franciaország gyarmati

politikáját és csatlakozott a 121 neves értelmiségi által aláírt kiáltványhoz, mely elítélte az algériai polgárháborúban játszott francia szerepvállalást. Mélységesen elítélte Franciaország nukleáris haderőfejlesztését. A 60-as évektől egészen haláláig minden évben ott volt a francia nukleáris haderő főhadiszállása előtt Taverny-ben, ahol a hirosimai atomtámadás elleni évfordulón augusztus 6-tól 9-ig békés böjttel tiltakoznak a civil szervezetek. A böjt tiltakozási eszközként történő felhasználása jól ismert a XX. századi történelemben, elegendő Gandhi példájára hivatkozunk. Theodore Monod azonban nemcsak a békés ellenállás eszközének tekintette a böjtöt, hanem az élet, a teremtett világ iránti tisztelete is megnyilatkozott ebben. Ezért vált vegetáriussá is.

„Ezt a döntést 1954. év végén hoztam meg, amikor átkeltem a Majabat sivatagon Ouadan és Araouan között: ez 900 kilométer távolság víznyerő hely nélkül. Be szerettem volna bizonyítani, hogy elviselhetünk ekkora fizikai megterhelést hús fogyasztása nélkül is, mint amit két évem társaságában megtettem. ...Ez a hosszú átkelés nyújtott lehetőséget nekem arra, hogy végérvényesen szakítsak a húsalapú táplálkozással.”

Egy másik helyen így szól az étellel szembeni feltétlen aláazatról, mely minden élőlényel szemben kötelezi az emberiséget:

„Ez a világegyetem egységének értelme. Nem vagyunk kívülállók. Részei vagyunk egy nálunk nagyobb egységnek... Az emberiségnek fel kell ismernie a szolidaritást a többi létezővel. E szolidaritás kifejezésével közelebb kerülünk az univerzális szellemiséghez. Egy angol költő szerint, aki leszakít egy virágot, megzavarja a csillagokat. Ne csak a költők merítsék a bátorságot arra, hogy ilyesmit kimondjanak!”

A keresztények felelősségét a teremtett világért nemcsak közéleti megnyilatkozásaiban említette, hanem gyakorlati megvalósításában is részt vett. A programot adottnak tekintette a Nyolc boldogmondásban, mely évtizedeken keresztül napi imádsága volt. 1922-ben csatlakozott az édesapja által alapított, Franciaországban napjainkig működő „Virrasztók” nevű protestáns közösséghez, mely a keresztények közéleti felelősségvállalásáért tevékenyen munkálkodó tagokat tömörít.

„Édesapám azt gondolta, hogy a korábbi tanítványainak egy csoportja egy laikusokból álló hálózattá válhat, akik kimunkálhatják egy új szociális mozgalom alapelveit. Arra ösztönzött bennünket, hogy legyünk önkéntesei egy testületnek, mely képes szakítani korábbi szokásokkal és gyakorlattal, hogy kialakítsuk az evangélium értékei által vezérelt társadalmi együttélést.... Ebből kiindulva alakította ki a

Virrasztók közösségének alapelveit. A Nyolc boldogmondásnak kell a kereszténység társadalmi életben betöltött szerepének térképévé válnia.”

A keresztényeknek kritikusan kell figyelni a politikusok tevékenységét, s lelkiismeretükre hallgatva képesnek kell lenni a polgári engedetlenség gyakorlására is. A kormányzattal szembeni óvatosságról így szól Theodore Monod:

„Kevés ember van tisztában azzal, hol tartunk igazán. Vezetőink hallgatnak, hogy a polgárok kikapcsolódjanak, s ne vegyék nagyon komolyan a dolgokat. A televízió és a mozi az a szemellenző, ahol a valóság véget ér, hogy a tudás és kitartás helyébe az álmok lépjenek. A politika is csak a polgárok figyelmének és éberségének elaltatására szolgál.”

Arra a kérdésre, hogy a jobban informált emberek képesek lehetnek-e a cselekvésre, a következőket válaszolja:

„Mivel nyilatkozatra kértek és korom miatt a kérdésnek érdekelnie kell engem, az a válaszom, hogy nem tudom. Semmi esetre sincs jogom igennel válaszolni. Viszont jogom van a reményhez. A remény nagyon különleges adottság, s senki sem veheti el tőlem. Jogom van remélni, hogy az emberek holnap felismerik a veszély mértékét, amely fenyegeti az emberi lét színterét. Még kevésbé választják majd az önpusztítást a kiugró butaság és tisztességtelenség miatt. Az emberi élettér másképp eltűnik, mint a dinoszauruszoké és az őslények, és csendben átadja helyét az utódoknak.”

Theodore Monod élete és munkásságában egyaránt tükröződik a természettudós józansága és a keresztény ember reménnyel teli hite. Tudományos teljesítménye alapján a kor meghatározó személyiségei között találhatjuk, emberi kiállása pedig sokak számára jelenthet követendő példát. 2000. november 22-én, 98 éves korában hunyt el.